

UPORABA SV-O PRI UČENCIH Z LAŽJO MOTNJO V DUŠEVNEM RAZVOJU

Avtorici BLANKA COLNERIČ IN MAJA ZUPANČIČ (TESTinfo letnik 10 (2005-06), št. 1)

V prispevku predstavlja podatke o socialnem vedenju učencev z lažjo motnjo v duševnem razvoju (LMDR), ki jih je B. Colnerič (2005) zbrala s pomočjo vprašalnika o socialnem vedenju otrok (SV-O; LaFreniere, Dumas, Zupančič, Gril in Kavčič, 2001) v okviru svoje diplomske naloge in pod mentorstvom M. Zupančič. Učence z LMDR so ocenjevale njihove učiteljice v osnovnih šolah s prilagojenim programom (OŠPP). Vprašalnik SV-O je namenjen ocenjevanju socialnega vedenja predšolskih (od dveh let in pol) in mlajših šolskih otrok, ki obiskujejo vrtec oz. prva dva razreda devetletne osnovne šole. Kljub temu sva ga, na podlagi poznavanja vsebine trditvev in značilnosti učencev z LMDR ter ob posvetovanju s psihologinjo, ki se strokovno ukvarja s populacijo učencev z LMDR, uporabili pri ocenjevanju starejših posameznikov z LMDR. Pri tem sva menili, da je treba prilagoditi le dve izmed 80 postavk v vprašalniku, hkrati pa ohraniti njun prvotni pomen. Tako sva četrto izvirno trditev *V vrtcu/šoli se polula ali pokaka v hlače* spremenili v *V šoli ji/mu uide v hlače* in enaindvajseto *Raziskuje svojo okolico v Kaže zanimanje za svojo okolico*. Z navedenimi popravki je soglašala D. Boben s Centra za psihodiagnostična sredstva (CPD), institucije, ki ima za prevod in priredbo SV-O avtorske pravice. Na CPD so nama tudi pripravili prilagojene oblike vprašalnikov za učence z LMDR. Poleg že navedenih popravkov so bili v postavkah izrazi *vzgojiteljica/učiteljica* nadomeščeni z *učiteljica, vrtec/šola* pa s *šola*. Učiteljice v OŠPP pa so pri ocenjevanju učencev ob trditvah z dodanim oglatim oklepajem upoštevale vse dodatne navedbe. Slednje se namreč nanašajo na dejavnosti, ki se pri ocenjevanju šolskih otrok razlikujejo od ocenjevanja predšolskih otrok.

Učenci z LMDR: zanesljivost lestvic, starostni trendi in razlike med spoloma

Učiteljice v štirih OŠPP so s SV-O, ob predhodno pridobljenem soglasju učenčevih staršev, ocenile 84 učencev (od tega 57 % dečkov in 43 % deklic), starih od 9 do 17 let. Povprečna starost učencev je bila 13 let ($SD = 2$ leti in 2 meseca). Notranja zanesljivost štirih sestavljenih lestvic, izražena s koeficientom α je bila naslednja: socialna kompetentnost 0,87, težave ponotranjenja 0,60, težave pozunanjenja 0,91 in splošno prilagajanje 0,91. Zanesljivost večine od osmih temeljnih lestvic je bila zadovoljiva (višja od 0,60), nekoliko nižja pa je bila zanesljivost dveh temeljnih lestvic (*zaupljivost – anksioznost* in *samostojnost – odvisnost*), ki je znašala 0,55.

S starostjo učencev z LMDR so se ob desetodstotni ravni tveganja (dvosmerni test) pomembno pozitivno, vendar nizko, povezovala tri temeljne lestvice, in sicer v smeri socialno bolj prilagojenega vedenja. Starejši učenci so bili v primerjavi z mlajšimi ocenjeni kot nekoliko bolj strpni ($r = 0,21$), mirni ($r = 0,20$) in sodelovalni ($r = 0,19$). Pri sedmih temeljnih (fantje in dekleta se niso razlikovali le glede samostojnosti – odvisnosti) in štirih sestavljenih lestvicah SV-O so se pojavile tudi pomembne razlike med spoloma. Dekleta so bila v primerjavi s fanti ocenjena kot precej (s spolom pojasnimo 13,8 % ali več variance) bolj socialno kompetentna in prilagojena, z zmerno (s spolom pojasnimo med 5,9 % in 13,7 % variance) manj ponotranjenja in pozunanjenja težav. Na ravni temeljnih lestvic so učiteljice dekletom pripisale nekoliko (s spolom pojasnimo do 5,8 % variance) pogostejše izražanje veselja kot fantom. Dekleta so ocenile tudi kot zmerno bolj zaupljiva, strpna, mirna, sodelovalna in bolj vključena v vrstniško skupino ter precej bolj prosocialna od fantov.

Učenci z LMDR: primerjava z mlajšimi normativnimi otroki

Na področju socialnega vedenja sva rezultate učencev z LMDR primerjali z rezultati mlajših normativnih otrok iz standardizacijskega vzorca (LaFreniere idr., 2001). Ugotavljali sva delež učencev z LMDR, ki se glede na kritične vrednosti, navedene v priročniku za mlajše otroke (LaFreniere idr., 2001), uvrščajo v

kritično območje, tj. v deseti ali nižji percentil oz. imajo na odgovarjajoči sestavljeni lestvici nižji rezultat od T38. Rezultat v tem območju pomeni, da pri posamezniku obstaja povečano tveganje za razvoj motenj v socialnem prilagajanju.

Tabela 1: Učenci in učenke z LMDR, ki se uvrščajo v kritična območja

Področje	Učenke (N = 36)		Učenci (N = 48)	
	F	%	F	%
Socialna kompetentnost	0	0	10	21
Ponotranjenje težav	7	19	12	25
Pozunanjenje težav	6	17	14	29
Splošna prilagojenost	3	8	12	25
Vse štiri lestvice ^a	0	0	4	8

Opomba: Pri razvrščanju v kritično območje so upoštevane vrednosti v priročniku, ki se nekoliko razlikujejo med spoloma, in veljajo za otroke med 2;6 in 6;8 let (LaFreniere idr., 2001). ^aUčenci z LMDR, ki imajo rezultate v kritičnem območju pri vseh štirih sestavljenih lestvicah vprašalnika SV-O.

Po posameznih področjih je navedeno število oz. odstotek (zgolj zaradi lažje predstave, sicer je *N* premajhen za izračun odstotka) učencev, katerih rezultat se pri posamezni sestavljeni lestvici uvršča v kritično območje, ne glede na to, ali učenci dosegajo kritične vrednosti le pri navedeni lestvici ali pa se težave na tem področju sopoljavljajo še s katerimi drugimi (pri nekaterih fantih celo s preostalimi tremi področji). Ob upoštevanju kriterijev za mlajše otroke v standardizacijskem vzorcu (LaFreniere idr., 2001) vidimo, da ima, v primerjavi z mlajšimi dečki, bistveno višji odstotek učencev z LMDR težave na vsakem od štirih obravnavanih področij socialnega vedenja. Med učenkami z LMDR je ta odstotek višji le na področju težav ponotranjenja in pozunanjenja, medtem ko je na področju socialne kompetentnosti odstotek učenk (0 %) s težavami bistveno nižji kot pri mlajših deklicah (10 %), na področju socialnega prilagajanja (skupni rezultat) pa je približno enak. Skladno z navedenim nobena učenka ne kaže težav na vseh štirih področjih socialnega vedenja, kar pa velja za 8 % učencev (med štiriletnimi otroki, ki obiskujejo vrtec je takih posameznikov približno 1 %; Zupančič in Kavčič, v tisku). Kaže, da imajo učenci v primerjavi z učenkami, ki obiskujejo OŠPP, precej več težav s socialnim prilagajanjem, kljub dejstvu, da pri določanju kritičnih območij upoštevamo razlike med spoloma, ugotovljene pri standardizacijskem vzorcu (10 % dečkov in 10 % deklic se uvrsti v kritično območje).

Socialno vedenje učencev z LMDR so, podobno kot pri mlajših normativnih otrocih (npr. Zupančič in Kavčič, 2005), pomembno napovedovale starševe ocene učenčevih osebnostnih značilnosti, pridobljene s pomočjo vprašalnika individualnih razlik med otroki (Zupančič in Kavčič, 2004). Število pomembnih prediktorjev socialnega vedenja pa je bilo, v primerjavi z mlajšim normativnim vzorcem otrok, manjše. Nizka izraznost poteze antagonizem (nasprotovalnost, napadalnost, prepirljivost) in robustne dimenzije nesprejemljivost (močna volja, antagonizem, negativno čustvovanje in raven dejavnosti; glej tudi Colnerič in Zupančič, v tisku) sta pri učencih z LMDR sočasno napovedovala socialno kompetentnost, splošno prilagojenost ter odsotnost pozunanjenja težav, ekstravertnost (sociabilnost, pozitivno čustvovanje, obzirnost in ugodljivost) pa je napovedovala socialno kompetentnost.

Viri:

Colnerič, B. (2005). *Socialno vedenje in osebnost otrok z lažjo motnjo v duševnem razvoju*.

Neobjavljena diplomska naloga, Filozofska Fakulteta Univerze v Ljubljani, Ljubljana.

Colnerič, B. in Zupančič, M. (v tisku). *Osebnostne značilnosti učencev z lažjo motnjo v duševnem razvoju*.

- LaFreniere, P. J., Dumas, J. E., Zupančič, M., Gril, A. in Kavčič, T. (2001). *Vprašalnik o socialnem vedenju otrok SV-O. Priročnik*. Ljubljana: Center za psihodiagnostična sredstva.
- Zupančič, M. in Kavčič, T. (2004). Personality structure in Slovenian three-year-olds: The Inventory of Child Individual Differences. *Psihološka obzorja*, 13(1), 9–27.
- Zupančič, M. in Kavčič, T. (2005). Child personality measures as contemporaneous and longitudinal predictors of social behaviour in pre-school. *Psihološka obzorja*, 13(1), 17–33.
- Zupančič, M. in Kavčič, T. (v tisku). *Osebnostne značilnosti predšolskih otrok s težavami v socialnem prilagajanju*.